

Hallo jeugdrechter, hoor je mij?

- Spreker** : Leen Cappon, Onderzoeker Forensisch Zorgcircuit, PC Sint-Jan-Baptist, onbezoldigd postdoctoraal medewerker, UGent, Vakgroep Criminologie, Strafrecht en Sociaal Recht
- Moderator** : Sara Lembrechts, stafmedewerkster Kenniscentrum Kinderrechten
- Verslag** : Daphné Crombez, Studente UGent

Aanbevelingen

Uit het doctoraatsonderzoek¹ vloeiden volgende aanbevelingen voort die de onderzoeker tijdens haar presentatie vertelde aan het publiek:

- er moet meer aandacht besteed worden aan de keuze voor een psychiatrische maatregel bij minderjarigen met een psychiatrische problematiek.
- jeugdrechters moeten maatregelen zowel schriftelijk als mondeling motiveren zodat iedereen weet waarom een maatregel genomen wordt.
- het beslissingsproces van de jeugdrechter moet zijn gebaseerd op een dialoogmodel waarin elke actor – dus ook de minderjarige en de ouders- een plaats krijgt.
- er moet worden ingezet op een betere samenwerking tussen de jeugdrechters en de jeugdpsychiaters zodat het belang van de minderjarige niet op de helling geplaatst wordt.
- beleidsmatig moet extra aandacht besteed worden aan minderjarigen met een psychiatrische problematiek in contact met de jeugdrechtbank. Zij verdienen een specialistische zorg!

Methodiek

In deze opdracht ging het over het kabinet of de zittingszaal waar de jeugdrechter de jongere ontmoet. Elke deelnemer kreeg een papier met een tekening van een lege kamer. De moderator vroeg om na te denken over de ideale ruimte en de ideale omstandigheden voor de ontmoeting tussen de jongere en de jeugdrechter. Centraal stond dat een kind/jongere het gevoel kan krijgen dat de jeugdrechter en andere actoren effectief naar hem of haar luisteren.

Eerste richtinggevende vragen waren:

- hoe is de kamer ingericht?
- wie is er in de kamer aanwezig?
- op welke manier worden gesprekken gevoerd?

¹ Cappon, L. (2015). *Minderjarigen met een psychiatrische problematiek op de jeugdrechtbank: Genomen maatregelen*. Proefschrift. Universiteit Gent (onuitgegeven).

De groep besprak vervolgens de tekeningen.

1. Communicatie is meer dan enkel horen

Uit het onderzoek en uit de ervaringen van de deelnemers blijkt dat jongeren in de eerste plaats begrepen willen worden en zich begrepen willen voelen. Dat wil niet zeggen dat ze gelijk willen halen. Ouders hebben het daar soms moeilijker mee: voor hen is geen gelijk halen wel een struikelblok. De jeugdrechters moeten expliciet aandacht geven aan hoe de mening van jongeren en hun ouders werd overwogen en waarom die wel/niet gevolgd werd in de uiteindelijke beslissing.

Communicatie begint bij de uitnodiging. Het taalgebruik en de lay-out zijn onvoldoende afgestemd op jongeren en hun ouders. Zij begrijpen nu vaak nauwelijks wat hen te wachten staat en voelen zich als “misdadiger” aangesproken voelen. Een uitnodiging kan bijvoorbeeld in stripvorm of als brochure.

Het onthaal van jongeren en hun ouders wordt vaak onvoldoende ernstig genomen. In de wachtruimte zou speelgoed en ander ontspannend materiaal aanwezig moeten zijn, zeker omdat mensen vaak erg lang moeten wachten. Voor de aanvang van het gesprek moeten alle actoren aan de jongere worden voorgesteld, zodat hij/zij weet wie er allemaal rond de tafel zit en welke functie de verschillende aanwezigen vervullen. De uitnodiging kan een vertrekpunt voor het gesprek zijn: aan de jongere wordt gevraagd of hij/zij begrijpt wat er aan de hand is, waarom hij/zij opgeroepen is, wat het doel is van het gesprek. Zo krijgt de jongere ook eerst het woord.

Communicatievaardigheden van de rechter, zowel verbaal als non-verbaal, zijn heel belangrijk en moeten aangepast zijn aan de leeftijd en de context van het kind. Dit kan – al dan niet vrijwillig – getraind worden tijdens de opleiding van zowel jeugdrechters als jeugdadvocaten (bijv. via een cursus, een rollenspel: zie goede praktijk ‘Adviescommissie rond hoorrecht’ van Werkgroep Artikel 12 en Kind & Samenleving²). Of de rechter al dan niet een toga draagt of achter een balie zit, hangt (ook) af van hoe deze rechter zijn/haar rol ziet; vaak is het voor de jongere geen probleem dat de rechter ervoor kiest de eigenheid van zijn/haar functie te bewaren. Daarbinnen moet worden gezocht naar hoe de jeugdrechter alsnog op een begripvolle en betrokken manier kan communiceren, bijvoorbeeld door eerst aan de jongere te vragen “hoe gaat het maat, waarom denk je dat je hier bent, wat vind je daar zelf van, heb je de brief die je kreeg begrepen?”, of door speelgoed/voorwerpen te gebruiken tijdens het gesprek.

Het vonnis moet in begrijpbare taal vertaald worden naar jongeren en ouders toe, de argumentatie moet duidelijk zijn. Jongeren en ouders moeten bijvoorbeeld begrijpen hoe en waarom een bepaalde beslissing genomen wordt, waarom er een bepaalde sanctie volgt, wat de volgende stappen zijn, wat ze kunnen verwachten en welke opties voor verdere begeleiding er zijn.

² Zie <https://docs.vlaamsparlement.be/website/htm-vrg/257301.html>.

2. Inrichting als randvoorwaarde voor begripvolle communicatie

Deelnemers kiezen voor een grote of kleine tafel, liefst rond zodat jongeren zich makkelijker omringd en ondersteund kunnen voelen. De deelnemers zijn het niet eens of er al dan niet posters en decoratie aanwezig moeten zijn: deze kunnen zorgen voor een basisgevoel van gezelligheid, maar kunnen ook de aandacht afleiden. Hier en daar wat groen kan rustgevend werken. Jongeren moeten zich vooral op hun gemak kunnen voelen. Bovendien moet de inrichting van de ruimte en het verloop van de communicatie zo gebeuren dat alle actoren zich veilig voelen, onder andere door de privacy te allen tijde te respecteren.

3. Evenwicht tussen betrokkenheid en distantie van actoren

Wie moet er aan tafel en wie niet in het voordeel van de jongere? De meeste deelnemers plaatsen de jeugdrechter mee rond de tafel, en niet achter een balie op afstand. Dit vergemakkelijkt onder andere de non-verbale communicatie. Enkele deelnemers vinden het vooral belangrijk dat de jeugdrechters ook in hun rol worden erkend.

Sommigen plaatsen de griffier buiten de gesprekskring; volgens anderen zorgt dit echter voor onduidelijkheid.

De jeugdadvocaat is essentieel in het proces. Een kort gesprek van twee minuten is niet voldoende om een vertrouwensrelatie op te bouwen; jeugdadvocaten zouden ook andere kanalen moeten overwegen en proactief moeten zijn in hun contact naar jongeren (de jongere zelf contacteren, bij hem/haar langsgaan, ... zie ook getuigenis Cachet). Wanneer ze enkel een afwachtende houding aannemen en beschikbaar zijn, wordt dit als onvoldoende beschouwd.

Ook de consulent is onmisbaar. Vaak brengen consulenten de boodschap over aan de jongere en zijn zij ook diegenen die informatie verzamelen en overbrengen naar de jeugdrechter. Voor vele jongeren vervult deze persoon een essentiële rol tijdens het proces. In de praktijk is het echter vaak moeilijk te regelen om de consulenten te betrekken. Iedereen wordt vanaf 's ochtends gedagvaard en het is moeilijk op voorhand in te schatten wanneer de zitting precies zal plaatsvinden. Bovendien hebben consulenten vaak te weinig tijd en middelen om grondig met de jongere te kunnen samenzitten.

De aanwezigheid van een vertrouwenspersoon en/of hulpverlener is eveneens belangrijk, maar het is niet altijd evident om deze voor de jongere in de procedure mee in te brengen. Vaak is dit niet voorzien in de procedure en hangt dit af van eigen initiatief van de jeugdrechtbank wanneer deze werkt vanuit het perspectief van de jongere.

De ouders moeten worden betrokken wanneer dit in het belang van het kind is, al zijn gesprekken waar de ouders niet bij zijn ook belangrijk. Een eerste verkennend gesprek kan met de jongere alleen gehouden worden, in een tweede fase kunnen de ouders erbij gevraagd worden.

4. Ook een kwestie van politieke keuzes

Jeugdrechters, advocaten en consulenten moeten meer tijd krijgen per jongere om hun werk écht goed te doen, zodat zij de tijd hebben om een vertrouwensrelatie op te bouwen en in functie van de jongere te werken. Dit is ook een kwestie van voldoende middelen en politieke keuzes.

Ook het belang van samenwerking tussen de Vlaamse en federale overheden wordt door de deelnemers als een belangrijk punt aangehaald, aangezien beide overheden vanuit een andere hoek betrokken zijn.

Er zijn een aantal goede initiatieven geweest om jeugdrechters op te leiden in de communicatie met kinderen en jongeren. Deze moeten terug onder de aandacht gebracht worden.³

³ Zie ook Maes, C., Stappers, L., Bouteligier, L., Degrande, D. en Van Gils, J. (red), *Mogen wij nu iets zeggen? Over kinderen, echtscheiding en hun recht om gehoord te worden*, Brugge, Die Keure, 1996.